

Inhoud

Voorwoord bij de editie van 2022 11

Inleiding 17

- 1 Feministen zijn lelijk, en Europese vrouwen ook 23
KIEV
- 2 Ideologie? Nee joh, alle politiek is eigenbelang 44
KIEV
- 3 Och, hoe mooi het boerenleven 67
STEPANIVKA
- 4 Het is comfortabel, diep in het maaveld 91
CHARKOV
- 5 Yoga, aids en oligarchen 111
DONETSK
- 6 Echte mannen haten homo's 137
KIEV EN ZAPORIZJA
- 7 Een minderwaardig land 150
KIEV EN TSJERNOBYL
- 8 De agent en de prostituee 177
ODESSA
- 9 Nationalisten en hun liefde voor paaseieren 192
LVIV
- 10 Ikea en een eeuw van schuivende grenzen 214
OEZJHOROD
- 11 Tienduizenden Joodse pelgrims in een Oekraïens stadje 232
KIEV EN OEMAN

12 Waarom is dit eigenlijk een land? 248

DE KRIM

Nawoord 271

Verantwoording 275

Dankwoord 277

Voorwoord bij de editie van 2022

24 februari 2022, halfzes 's ochtends. Mijn vriend schudt me wakker. 'Het is begonnen. Een volledige invasie,' zegt hij. Meteen zit ik rechtop in bed. 'Echt?' Hij knikt. Wanneer ik op mijn telefoon kijk, zie ik dat die vol staat met berichtjes van Oekraïense vrienden.

De maanden ervoor had ik vaak verkondigd dat dit niet zou gebeuren. Poetin zou dat écht niet doen. Oekraïne is voor hem ook een broederstraat, zei ik dan. Zo veel Russen hebben familie in Oekraïne. Alles wijst erop dat hij alleen maar die separatistische gebieden in het oosten wil uitbreiden, zei ik. Wishful thinking, dringt het nu tot me door terwijl ik de berichten over raketinslagen lees, zittend op de rand van ons bed. De paniek raast inmiddels door mijn lichaam.

Drie dagen later zit ik in een busje, met een fotograaf en een zeshalftal Oekraïners, onderweg naar hun land in oorlog. De spanning is al snel voelbaar nadat we Boedapest hebben verlaten. Mensen klemmen hun tasjes tegen hun buik, de Oekraïense radio staat aan: het ene na het andere item over de oorlog klinkt uit de speakers. Naarmate we dichter bij grens komen, praat niemand meer. Deze mensen waren niet in hun land toen de inval begon en weten niet wat ze zullen aantreffen. 'Ik wilde liever bij mijn dochter in Hongarije blijven,' zegt een vrouw zachtjes. 'Maar mijn man,'

zegt ze en wijst naar voren, 'hij wil vechten.' We gaan te voet de grens over. Binnen tien minuten staan we aan de andere kant, want naar Oekraïne toe: dat wil bijna niemand.

Aan de andere kant van de grens is de situatie anders, daar staan rijen mensen en kilometers auto's. In de dagen erna zal ik velen van hen zien en spreken: vluchtelingen uit al die steden en dorpen die ik jaren geleden bezocht, waar ik vriendschappen sloot, waar mensen me hun levensverhalen vertelden of er met me discussieerden over onze verschillende interpretaties van de geschiedenis.

Sommigen zijn opgelucht omdat ze de grens hebben bereikt en er eindelijk geen luchtalarmen meer klonken. Maar wat vooral opvalt is de volledige uitputting en lege blikken, van de schok, om wat mensen de afgelopen dagen hadden gezien en meegemaakt. Een man vertelt over de paniek die op een treinstation uitbrak toen soldaten in de lucht begonnen te schieten, een vrouw vertelt over een raket die insloeg in de flat naast die van haar. Velen delen het verdriet en de pijn die ze voelen om het verlaten van hun land, hun huis, hun echtgenoten en vaders, de legocollectie, oma of de kat.

De meesten van mijn Oekraïense vrienden die voorkomen in dit boek, wonen al geruime tijd niet meer in Oekraïne. Ze vertrokken om carrière te maken in Europa, of voor de liefde. Maar hun families en vrienden wonen er nog wel. Een vriendin heeft na enkele ijzingwekkende dagen haar ouders en dementerende oma het land uit kunnen krijgen. Een andere vriendin probeert op dit moment haar ouders ervan te overtuigen om ook te vertrekken, maar ze willen niet. Ze zitten in een datsja net buiten Kiev, een gebied dat als ik dit schrijf elk moment door de Russen omsingeld kan worden. Ze willen hun zoon niet achterlaten, die binnenkort voor het leger wordt opgeroepen. En ze zijn liever in hun

eigen huis, in een vertrouwde omgeving, dan ontheemd in een West-Europees land waarvan ze de taal niet spreken.

Ik schreef dit boek in 2014. Een andere tijd, toen ik zelf bovendien nog een ander persoon was. En Oekraïne een ander land. Toen ik het schreef had de Maidanrevolutie net plaatsgevonden. Ik was erbij, en ik zag met eigen ogen hoe een vreedzaam protest uitmondde in een bloedbad, ik zag hoe mensen door hun hoofd werden geschoten omdat ze bij Europa wilden horen. Enkele weken later was ik op de Krim en zag ik hoe daar Russische militairen zonder embleem op hun pak overheidsgebouwen bezetten. In Donetsk zag ik een separatistenrepubliek ontstaan. Ineens werden er in bushokjes in de stad posters van Stalin opgehangen.

Toen de MH17, met daarin 193 Nederlanders, op 17 juli 2014 door een raket werd neergehaald, was ik net terug van een reis naar Oekraïne en stond ik in een meubelzaak een bankstel uit te zoeken. Dat weekend zou ik verhuizen naar het huis waarin ik nu zit te schrijven. Een jaar later ging ik terug naar Donetsk, en bezocht ik de MH17-rampplek. Ik sprak een 51-jarige vrouw in buurt, die me droogjes meedeelde dat de hele ramp in scène was gezet – gebrainwashed door het jarenlang kijken naar Russische televisie, zoals velen in het separatistengebied.

Dit alles nam ik destijds niet op in het boek; na overleg met de uitgever stipte ik het alleen aan in de inleiding. Waarom? We besloten dat het beter was om het land te beschrijven zoals ik het had leren kennen, toen de Krim en Donetsk en Loehansk nog Oekraïne toebehoorden. Omdat de gesprekken die ik tussen 2012 en 2014 door het hele land had zo veel context boden om wat er later gebeurde beter te kunnen begrijpen. Dat is ook de reden dat we hebben besloten nu het boek opnieuw uit te geven: omdat nog steeds bij veel mensen de basiskennis over Oekraïne ontbreekt en mensen nog steeds weinig beeld hebben bij dit land en zijn geschiedenis.

Op televisie worden Oekraïners nu vrij eendimensionaal neergezet: als hopeloze vluchtelingen of als dappere strijders. Dat is logisch, alles is vers. En het is ook heel goed om te zien dat Europa en de Verenigde Staten, en hun bevolking, eindelijk Oekraïne helpen zichzelf te verdedigen en een duidelijke kant kiezen. Het doet veel Oekraïners nog steeds pijn dat dat acht jaar geleden niet gebeurde. Maar er is ook een andere kant. Een oorlog is per definitie vuil, er komt propaganda aan te pas, en geen enkel land bestaat alleen uit heiligen. De komende tijd gaan we waarschijnlijk ook verhalen zien en lezen over vluchtelingen die zich sociaal gedragen, of over extreemrechtse milities in Oekraïne zelf. Daarom geloof ik dat het van belang is een land en zijn inwoners in al zijn gelaagdheid te leren kennen.

De laatste dagen krijg ik veel vragen over de titel van mijn boek: *Het land dat maar niet wil lukken*. ‘Was die titel profetisch?’ vroeg iemand mij. Ook waren er boze berichtjes van Nederlandse Oekraïners die de titel interpreteerden als ‘het mislukte land’. Mijn intentie destijds was om met deze titel de frustratie uit te drukken die ik zo veel heb gezien bij de mensen van mijn generatie in Oekraïne. Vrienden die carrière wilden maken, maar dat alleen konden doen als ze meededen aan een corrupt systeem. Mensen die uit defaitisme de politiek voorgoed de rug toekeerden, anderen die te maken kregen met omgekochte rechters. En jongeren die zich ergerden aan de neiging van landgenoten om te blijven hangen in – en te zwelgen in – het sovjetverleden. En ten slotte, de frustratie om het feit dat het Oekraïne maar niet lukte uit de schaduw te kruipen van grotere broer Rusland, wiens president het land maar niet gunde een eigen koers te bepalen als die buiten de Russische invloedssfeer ligt. Dat werd al zichtbaar toen Rusland de Krim annexeerde en een oorlog in het oosten initieerde. En nu weer, in een nog veel angstaanjager vorm.

Maar in enkele opzichten is dat ‘niet lukken’ wel veranderd. Van defaitisme en gebrek aan nationale trots is geen sprake meer. Poetin, die de Oekraïners wilde breken, heeft de Oekraïners verenigd door ze een gemeenschappelijke vijand te geven. Aan het bestaansrecht van hun land twijfelt, buiten Rusland, niemand meer. En ook al breekt mijn hart telkens weer wanneer ik de beelden zie van de vernietiging van Charkov, Marioepol, Kiev, Sumy, en wanneer ik hoor hoe burgers worden gedood, biedt dit gegeven op sommige momenten een vreemd soort troost. En zoals een 17-jarige jongen me vertelde die met zijn vrienden molotovcocktails van bierflesjes aan het maken was in een parkje in Oezjhorod: ‘Wij zijn nu één. Niemand zal nu nog vragen of Oekraïne een provincie van Rusland is. Iedereen kent onze plek op de kaart.’

